

Czehelszki Levente – Kis Ákos

A 12. Tiszai Euroatlanti Nyári Egyetem

Biztonságpolitikai kérdések és az euroatlanti integrációs eszme iránt érdeklődő civil egyetemi hallgatók, szakemberek és katonák közösségi fórumaként zajlott – nagy érdeklődéssel kísérve – a 12. Tiszai Euroatlanti Nyári Egyetem 2010. július 18–23. között Szentesen. A hazaszereztetre, a közösségi identitás megerősítésére, kultúraérzékenységre és a honvédelem értékeinek ápolására épülő előadás- és szemináriumsorozat sikerét nemcsak az elismert előadók, hanem a hazájuk jövőjéről tudatosan gondolkodó fiatalok elkötelezettsége biztosítja, immár több mint egy évtizede.

Magyarország euroatlanti integrációjának kapujában, az 1990-es évek második felében a Magyar Atlanti Tanács kezdeményezésére szervezték meg első alkalommal a mára hagyománnyá vált nyári egyetemet, amely egyetlen képzési forma keretében teremt kapcsolódási pontot katonák és biztonságpolitikusok, minisztériumi dolgozók és civil érdeklődők között. Az 1999-es első nyári egyetem nyomán, melynek Csongrád és Szentese adott otthont, számos értékteremtő hagyomány alakult ki, így mára az ország minden pontjáról, sőt néhány éve már az országhatáron kívüli magyarok lakta területekről is érkeznek hallgatók a rendezvényre. A résztvevők között – akik pályázat útján kerülhetnek a hallgatók közé – történész, szociológia és politológia szakos felsőoktatási hallgatókat, közművelődési szakembereket, pedagógusokat, művelődésszervezőket, könyvtárosokat, muzeológusokat, valamint a Magyar Honvédség hivatásos tisztjeit és tiszthelyetteseit, közalkalmazottait, illetve HM-ösztöndíjasokat találhatunk szép szám-

mal minden évben. A résztvevők a szakmák közötti átjárhatóságot, a generációk közötti együttműködést és partnerségi viszonyok kialakítását kívánják fokozni. A Tiszai Euroatlanti Nyári Egyetem kiemelt célja ugyanis az, hogy a biztonságpolitika alapjait és legaktuálisabb problémáit olyan hallgatókkal, más szakterületek művelőivel is megismertesse, akik mindennapjaikban nem kapcsolódnak szorosan honvédelmi, katonai vagy biztonságpolitikai problémák megoldásához, azonban mégis ők lehetnek azok, akik megindítják a párbeszédet a magyarországi civil közösségek és a védelmi szféra szakosodott képviselői között.

A nyári egyetem tematikája hagyományosan három részre oszlik. Egyfelől egy művészeti, művelődésszervezői tagozat, másrészt egy nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó programcsoport, valamint a felsőoktatási ösztöndíjas tagozat kínál sokoldalú együttműködési, együtt gondolkodási lehetőséget. Az „egyetemi jelleg” jellemzőjeként az előadások adják a fő oktatási formát, amelyeket azután specifikus szemináriumok, kommunikációs tréningek, interaktív munkacsoportok, sőt egy városkutató program is kiegészít, teret adva a szabad gondolkodásnak, véleménynyilvánításnak, az ideák és ötletek sokszínűségének és a toleráns, értékteremtő eszmecsereének.

Az előadások és szemináriumok mellett a Magyar Honvédség és a civil értelmiségiek kapcsolatára, a honvédelmi értékek átadására, a tudatos és felelősségteljes értelmiségi gondolkodásmód formálására helyeződik a hangsúly. Aki egy héten keresztül részt vesz a nyári egyetem elméleti blokkjainak

előadásain, fogalmat alkothat, s majd véleményét formálhat a Magyar Honvédség feladatrendszeréről, kötelezettségeiről napjainkban. Kiemelt szerepet kap, hogy a magyar társadalomban is tudatosuljon a honvédelmi feladatok jelentősége, a honvédelmi, a katasztrófavédelmi kötelezettség értéktartalma, az állampolgári jogokkal együtt érvényesülő kötelezettségek rendszere is, amelyek éppen olyan rendkívüli helyzetekben mutatják meg hasznukat, mint a széles körű összefogást igénylő árvízjárok vagy más katasztrófavédelmi helyzetek – melyek során a Magyar Honvédség is jelentős szerepet vállal a mentesítésben és helyreállításban, azonban a tudatos, cselekvésre kész állampolgárok még többet tehetnek.

A mindennapokban kevesebb figyelmet kapó kérdéseket a nyári egyetem résztvevői a gyakorlatban ismerhetik meg, amikor a programok során kapcsolatba kerülnek a Magyar Honvédség tagjaival. A szentesi rendezvénynek állandó partnere a Magyar Honvédség 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki Zászlóalja: a zászlóalj laktanyája minden évben vendégül látja a nyári egyetem hallgatóit. Emellett az elmúlt évek során több laktanyába (MH 25/88 Könnyű Vegyes Zászlóalj, Szolnok; MH 5. Bocskai István Lövészdandár Hódmezővásárhelyen települt 62. Lövész Zászlóalja), valamint a Csongrád Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóságra is ellátogattak a résztvevők.

Ebben az évben az egyetem tematikája négy elméleti – Gazdaság és biztonság; Integráció és globalizáció; Kistérség és regionális EU; Humán erőforrás és EU – és négy gyakorlati blokk (Művészeti kommunikációs tréning; Biztonságpolitikai tréning; Városkutatás; Rekreációs tréning) köré épült, melyek fő kérdése a NATO 21. századi átalakulása, a transzatlanti együttműködés jövője volt.

Bevezető előadásában Tóth Péter, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Straté-

A városkutató programok keretén belül a történelem, a művelődéstörténet, az oktatás, a művészeti élet jeles személyiségeinek életútjával ismerkedhetnek meg a hallgatók. A határokon átívelő kapcsolatok ápolása terén elért jelentős eredmény, hogy évek óta rendszeres emléktúrák keresik fel kiemelkedő magyar történelmi személyiségek, értelmiségiek, tudósok, politikusok életének határon túli meghatározó helyszíneit. 2005-ben Bors község településkutatása, II. Rákóczi Ferenc fejedelem szülőházának meglátogatása, később a beregszászói II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán tartott kihelyezett előadás, Munkács és Beregszász meglátogatása, a nagyszülősi Bartók Béla emlékhely koszorúzása, 2008-ban a Nagyszalonta, Király-hágó, Kolozsvár, Nagyvárad útvonalat követő emléktúra idézte fel a magyar történelem nagyjainak kulturális hagyatékát. Néhány év alatt a résztvevők lerótták tiszteletüket többek között Kossuth Lajos, Arany János, Mátyás király, Szent László királyunk emlékhelyei, a házsongárdi temetőben, Erdély panteonjában Apáczai Csere János tanító, író, Brassai Sámuel polihisztor, Dsida Jenő költő, Kós Károly építész, Szenczi Molnár Albert bibliafordító, zsoldáríró, és Xántusz János természettudós nyughelyénél is.

giai és Védelmi Kutatóintézetének igazgatója, egyben a 12. Tiszai Euroatlanti Nyári Egyetem rektora a 21. század megváltozott biztonságpolitikai kockázatait és kihívásait vizsgálta. Az elmúlt évszázadban fokozatosan kibővülő biztonságfogalom, amely a hidegháborús környezetben még elsősorban a katonai biztonságot jelentette, mára már gazdasági, környezeti, társadalmi biztonsági kérdéseket egyaránt magába foglal. Ugyanakkor az érzékelt és társadalmi vita tárgyát képező problémák egyes nemzetek konkrét kihívásaitól függően eltérő képet mutatnak, miként ennek megfelelően az egyes országok biztonságpolitikai prioritásai is. Ahol ugyanis még a létbiztonság sincs magától értetődően jelen, ott háttérbe szorulnak azok az értékek, amelyek a nyugati típusú demokráciákban magas szintű priori-

tást élveznek és „természetes követelményként” jelennek meg (így például a szólásszabadság vagy a környezetvédelem). A magyar lakosság számára a biztonságpolitikai kihívások közül az elmúlt két évtizedben elsősorban a gazdasági biztonság problémá-

in volt a hangsúly: vagyis a biztos megélhetést és a szociális háló fenntartását előnyben részesítjük az ország katonai biztonságával szemben.

A kormányváltással honvédelmi politikánkban is jelentős változások várhatóak – jelezte Kelemen Tas, a Honvédelmi Minisztérium Védelempolitikai Főosztályának vezetője, akit arra kértek fel, hogy naprakész információkkal szolgáljon a HM középtávú célkitűzéseit és a magyar NATO-szerepvállalást illetően. Kelemen Tas kiemelte, hogy a Magyar Honvédségnek a nehéz anyagi körülmények közepette is meg kell felelnie a modern kor kihívásainak – bár a megvonások minden országban gyakorta a „békeidő” katonaságot érintik legelőször. A Magyar Honvédség új vezetése az állomány felkészítésének további javításán és az eszközpark fejlesztésén túlmenően fontosnak tartja az egyenruha becsületének visszaállítását, a tartalékos rendszer kiépítését, és az évek óta húzódozó új NATO-radar megépítését.

Hazánk a magyar–amerikai szövetséges viszony ápolásán kívül az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének tagjaként globális partnerségi viszony kialakítását is szorgalmazza például Japánnal, Ausztráliával vagy Új-Zélanddal. Műveleti szerepvállalásokban katonáink a közvetlen magyar érdekeket szem előtt tartva a Balkánon, a szövetséges érdekeltségeket figyelembe véve pedig Afganisztánban teljesítenek szolgálatot. Kelemen Tas a nyári egyetem előadójaként is kiemelte, hogy a Magyar Honvédség működésének társadalmi nyilvánossága szempontjából, illetve a demokratikus polgári ellenőrzés biztosítása érdekében is fontos a civilekkel kialakított kapcsolat és párbeszéd.

A civilek számára a kilencvenes évek óta a biztonságpolitika számos területe, így a honvédségen kívül a NATO működése is átláthatóvá vált. Ennek a demokratikus civil kontrollnak a fontosságát természetesen az

A NATO 2020: Assured Security, Dynamic Engagement (Mege erősített biztonság, dinamikus beavatkozás) című szakértői jelentés közel ötven oldalon keresztül értékeli az euroatlanti térség biztonsági környezetét, a szövetség tagállamai által érzékelt fenyegetéseket és kihívásokat. A várhatóan 2010. október 19–20-án, a lisszaboni NATO-csúcstalálkozón elfogadásra kerülő új stratégiai koncepció alapját jelentő dokumentum az alábbi fő kockázati tényezőket határozza meg térségünk államai számára:

- nukleáris és tömegpusztító fegyverek proliferációja;
- nemzetközi terrorista csoportok tevékenysége;
- folyamatosan fennálló regionális nemzeti, etnikai és vallási feszültségek;
- sebezhető információs rendszerek;
- a stratégiai erőforrások, nyersanyagok feletti ellenőrzésért folytatott versengés;
- demográfiai változások;
- környezeti károk.

E fenyegetésekre reagálva az új stratégiai koncepció legfontosabb kihívásai között olyanok is megjelentek, amelyek az 1999-es előző koncepcióban egyáltalán nem vagy lényegesen kisebb jelentőséggel szerepeltek. Így a terrorizmus elleni harc, a ballisztikus rakétavédelem, a kibertámadások megakadályozása, az energetikai kihívások leküzdése, illetve a nemzetközi vizeken folyó kalózkodás elleni fellépés.

Anders Fogh Rasmussen, a szervezet főtávkára reformokat szorgalmaz a NATO-n belül is: a szövetség regionális vagy globális szerepvállalása, a tagállamok kollektív biztonságának alapját jelentő washingtoni szerződés V. cikkelyének aktuális értelmezése, a területvédelem meghaladása és az ehhez szükséges haderőstruktúra és képességek kialakítása a tagállamok részéről, a NATO-n belüli döntéshozatali folyamat hatékonysága mind olyan kérdéskör, amelyek széles körű egyeztetést kívánnak, és várhatóan új megoldásokkal szolgálnak a formálódó koncepcióban.

új stratégiai koncepcióban foglaltak sem kívánják kétségbe vonni, melyről Rábai Zsolt, a NATO Public Diplomacy Division magyar munkatársa beszélt a hallgatóságnak. Kétségtelenül újdonságnak számít, hogy a NATO illetékesei társadalmi vitát generáltak egy az egész szövetség jövőjét – struktúráját, döntéshozatalát, képességeit, tevékenységét, kapcsolatait – meghatározó dokumentumról. 2009 őszétől számos szakértői és nyilvános fórum, kormányzati és társadalmi, nemzeti és nemzetközi szereplő bevonásával zajlott az érdekegyeztetés és vita, amelynek tanulságait és az ezekre alapozott javaslatokat 2010 májusában hozták nyilvánosságra egy összefoglaló tanulmányban.

A szövetség működését meghatározó stratégiai koncepció változásai biztosan hatással lesznek Magyarországra is – értékelte a korábban elhangzottakat Hautzinger Gyula, a Magyar Atlanti Tanács alelnöke. Míg a kilencvenes évek elejétől a Magyar Köztársaság biztonságának kiemelt aspektusa a területvédelem volt, addig az euroatlanti integrációval igen alacsonyra csökkent a hagyományos katonai agresszió lehetősége, az ország biztonsági környezete pedig gyökeresen átalakult. Felértékelődött a belső biztonság, aminek következtében a lakosság a társadalmi feszültségek jelenlétét a közbiztonság romlásaként érzékeli, az erre adott politikai válaszok pedig általában a nemzetőrség vagy a polgárőrség megerősített szerepét javasolják.

Szenes Zoltán nyugállományú vezérezredes, a Magyar Honvédség korábbi vezérkari főnöke előadásában az euroatlanti szervezet nemzetközi együttműködési formáit, partnerkapcsolatait mutatta be. A NATO érdekvéleményesítési eszköztárában ugyanis az elmúlt évtizedben minden korábbinál nagyobb intenzitással kerültek előtérbe a politikai eszközök. Ennek megfelelően a NATO – miközben az európai államok számára

fenntartja a „nyitott ajtók politikáját”, azaz a csatlakozás lehetőségét – rendszeres együttműködési formák kialakítására törekszik. A NATO törekvései mára 65 résztvevős együttműködési közösséget eredményeztek, melynek tagjai között megtalálhatók nemzetközi szervezetek (ENSZ, EU, EBESZ), csatlakozásra váró országok (Horvátország, Macedónia), valamint regionális (a Mediterrán Dialógus és az Isztanbuli Együttműködési Kezdeményezés országai) és „speciális” (Oroszország, Ukrajna, Grúzia) partnerek egyaránt. Az együttműködés legszélesebb körébe tartoznak a NATO „globális partnerei”, mely országok – bár nem az euroatlanti térségben találhatóak, de – értékrendjük, politikai céljaik alapján támogatják a szövetséget, akár annak katonai műveleteit is. A NATO partnerkapcsolatai jól nyomon követhető fejlődési ívet jártak be az első ilyen partnerségi viszony létrejötté óta, amely a hetvenes években Japánnal alakult ki; ezek az együttműködések a partnerek közös javát szolgálják.

A leghatékonyabban működő partnerségi viszonyként sokan a NATO és az EU együttműködésére gondolnak, ez nem teljesen helytálló – értékelte Széll Natália, a Külügyminisztérium Biztonságpolitikai és Nonproliferációs Főosztályának főosztályvezető-helyettese. Jóllehet a két szervezet között – a tagállamok közötti jelentős átfedésen túl – több hasonlóság is van (demokratikus országokat tömörítenek egységbe, hasonló csatlakozási feltételeket fogalmaznak meg, és nagyjából azonos értékrend alapján működnek), mégis vannak az együttműködési hatékonyságot csökkentő különbségek is. Míg az Európai Unió gazdasági együttműködésből vált politikai integrációvá, amely törekszik saját védelempolitikájának és katonai erejének kialakítására, addig a NATO katonai-politikai szövetségként jött létre, amelyben a politikai eszköztár erősítése el-

sősorban a hidegháború utáni időszakban került előtérbe. Az EU-ban azonban a lisszaboni szerződés után sem jelent meg a kollektív védelem ügye. A szerződés értelmében ugyan a többi tagállam segítséget nyújthat egy esetlegesen megtámadott uniós országnak, de ha a megtámadott állam NATO-tag is egyben, akkor a kollektív védelem joga elsősorban a NATO-t illeti meg. Ez a viszonyrendszer reálisan tükrözi a katonai képességek közötti különbségeket is.

Az EU és a NATO együttműködésének alapját katonai, válságkezelő műveletek terén a 2003-as Berlin Plusz-megállapodás képezi, melynek lényege, hogy a NATO az EU rendelkezésére bocsátja képességeit és eszközeit, amennyiben az előbbi nem kíván önálló műveletet indítani. A két szervezet közötti kommunikációt, az egységes és hatékony döntéshozatalt azonban módfelett megnehezítik a tagállamok eltérő érdekeiből adódó nézetkülönbségek. Ennek tudható be, hogy eddig csupán két, a Berlin Pluszon nyugvó katonai művelet indult a két szervezet között: a Concordia (Macedónia, 2003) és az Althea (Bosznia-Hercegovina, 2004).

Juhász István vezérőrnagy, a Honvédelmi Minisztérium Hadművelési és Kiképzési Főosztályának főosztályvezetője a Magyar Köztársaság szövetségi kötelezettségeiről, vagyis a magyar hadsereg külföldi missziókban történő szerepvállalásairól szólva a legnagyobb feladatot jelentő afganisztáni műveletet emelte ki. Juhász István a magyar célokat a támogató feladatok ellátásában jelölte meg, amibe beletartozik mind katonai, mind civil projektek végrehajtása, továbbá a helyi afgán közösségek gazdasági talpra állításához nyújtott segítség – például a hiányzó infrastruktúra kiépítésével. A magyar haderő felkérést kapott az Afgán Nemzeti Hadsereg légierőjének kiképzésében való részvételre, amelynek során egy tízfős

Mi-24/35-ös harcihelikopter-pilótakiképző csoportot küldtünk ki májusban Kabulba. Ezt követi majd 2010 második félévétől egy háromfős Mi-17-es szállítóhelikopter-pilótakiképző csoport Mazar-e Sharifba. A Magyar Honvédség ezen felül jelentős feladat elé néz a közeljövőben: miután 2008. október 1-től 2009. március 31-ig katonáink és légi irányítóink egyszer már sikeresen ellátták a polgári repülőgépeket kiszolgáló Kabuli Nemzetközi Repülőtér irányítását, 2010. október 1-től vezető nemzetként újabb fél évig fogják azt üzemeltetni. Az Afgán Nemzeti Hadsereg logisztikai kiképzésére 17 fővel vagyunk jelen a német vezetésű kabuli logisztikai iskolában.

Nyári afganisztáni látogatása során Hende Csaba honvédelmi miniszter tárgyalásokat folytatott a Magyar Honvédség további afganisztáni szerepvállalásairól. Ezek szerint Magyarország még idén közel kétszáz fővel növeli az Afganisztánban szolgáló katonai kontingensének létszámát, így 2011 elejére mintegy 500 magyar katona szolgál majd az országban. A meglévő feladatok ellátása mellett az afgán biztonsági erők kiképzésére és a nemzetközi együttműködés kiszélesítésére helyezzük a hangsúlyt. E feladatok ellátásában a NATO Afganisztáni Kiképző Missziójának (NTM-A) részeként vesznek részt katonáink. A megnövekedett magyar katonai létszám logisztikai ellátását egy 35 fős Nemzeti Támogató Elem biztosítja, amely Mazar-e Sharifba, illetve Kabulba települt. Ezen túl biztosítani kell a térségben működő, a Magyar Köztársaság által elfogadott, nem kormányzati működtetésű szervezetek (NGO-k) biztonságát, amelyek a segélyezésben visznek kiemelkedő szerepet. Az Afganisztánban jelen lévő két legnagyobb hazai civil szervezet a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet és a Magyar Baptista Szeretetszolgálat.

Rózsa Tibor ezredes, a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság Civil-Katonai Kapcsolatok Főnökségének vezetője a legismertebb feladat, a Tartományi Újjáépítési Csoport (*Provincial Reconstruction Team – PRT*) tevékenységébe avatta be a hallgatóságot. A civil-katonai együttműködésen (*Civil-Military Cooperation – CIMIC*) alapuló PRT-ben a műveleti területen állomásozó katonák a helyi lakosságtól kezdve egészen a tartományi vezetőkig széles körű kapcsolatokat alakítanak ki. A cél mindig az adott területen tartózkodók és élők munkájának segítése. A csoport legfontosabb feladatai a felügyelt térség stabilizációja, a humanitárius és újjáépítési munka feltételeinek és biztonságos végrehajtásának megteremtése, továbbá az újjáépítési projektek koordinálása. Egy PRT munkája akkor tekinthető eredményesnek, ha kialakult és megszilárdult a működőképes tartományi kormányzat, fenntartható a gazdasági fejlődés, ami a működő gazdaság alappillére, és általánossá vált a közbiztonság – még ha ezek a célok Afganisztánt tekintve jelenleg távolinak is tűnnek. A magyar PRT feladata többek között intézményépítés, a tartományi biztonság erősítése, civil szakértők bevonása a feladatokba, együttműködés kialakítása a tartományi lakossággal, valamint a formális és informális társadalmi struktúra szereplőivel (például a Vének Tanácsával). A PRT nem foglalkozik rendfenntartással, az a helyi rendőrség feladata – a katonák kizárólag jogos önvédelemre használhatnak fegyvert.

A másik jelentős magyar szerepvállalás a Balkánon már több mint egy évtizedes múltira tekint vissza. Koszovóban a biztonsági helyzet javulásának és a stabilitás növekedésének függvényében átalakításoknak né-

zünk elébe, a NATO-ban ugyanis egyre inkább teret nyer az a vélemény, hogy a katonai szerepvállalás csökkenthető, és a civil – a jogállamiságot és a közrendet erősítő – jelenlétet kell megerősíteni. Ettől függetlenül Magyarország a közeljövőben nem tervezi balkáni szerepvállalásának csökkentését, hiszen a térség stabilitása közvetlen biztonsági környezetünkben meghatározó fontosságú.

A nyári egyetem idei különlegességét a Magyar Honvédség belső rendszerén keresztül bonyolított videókonferencia jelentette. A beszélgetőpartnerek Görög István ezredes moderálása mellett Szentesen Deák Péter, Rábai Zsolt és Tóth Péter voltak; a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokságát Székesfehérvárról Toth István képviselte; a Honvédelmi Minisztérium budapesti épületében pedig szakértők és a minisztérium munkatársai – Joó Balázs, Király István, Kozula Ferenc, Pallos László, Rácz András, Sándor Barbara és Sebők Endre – foglaltak helyet.

A közel egyhetes programot a hagyományoknak megfelelően a részt vevő „hallgatók” az elhangzott előadások ismereteire alapozó vizsgával zárták – az elmúlt 12 évben közel 500 fő kapott eredményes teljesítménye alapján látogatási bizonyítványt. Száznál is több, kiváló előadó osztotta meg kutatásainak eredményét, szakmai tapasztalatait és gondolatait, elemezte Magyarországon NATO- és EU-csatlakozása kapcsán felmerülő kérdéseket. A Tiszai Euroatlanti Nyári Egyetem az évek során a kulturális értékek megőrzője, a szabad eszmecsere fóruma maradt, és hozzájárult a civilek és katonák közötti kapcsolat nyíltabbá, közvetlenebbé válásához. ■